פרשיות באגרות הראי"ה

ביקור הברון רוטשילד בארץ (תרע"ד)

שבט – אדר תרע"ד (1914)

4 אגרות

הסיפור, האגרות לפי הסדר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

הסיפור בקצרה

בחורף תרע"ד (1914), כמה חודשים לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, ביקר בארץ הברון אדמונד דה רוטשילד, "הנדיב הידוע". זה היה אחד מחמשת ביקוריו בארץ. היישוב כולו ציפה לביקור, ורבים ביקשו להציג לפניו את בקשותיהם.

ארבע האגרות שבמעשייה מראות מה ביקש הרב קוק להשיג בביקור, ואיך הגיב אחריו: הכנות לשיחה עם הברון על החינוך במושבות, בקשה בשם קהילת קייב לטובת מנדל ביליס (ראו בפרשת מנדל ביליס בארץ ישראל), עידוד לבני הישיבות שביקשו לעבוד את האדמה, וכאב גדול על עליית הברון להר הבית.

האגרות לפי הסדר

כרך ב', אגרת תרנו: 1. לרב יונתן בנימין הורוויץ, בי' בשבט: כדאי לנסות לשוחח עם הברון בבואו על החינוך במושבות. הרב קוק מבקש שהרב הורוויץ יבוא ליפו, ואם לא יוכל - שישלח את הרב ידלר או איש אחר.

"ע"ד האפשרות לבא בשיחה עם הברון נ"י בבואו הנה, עדיין אין לי דרך ידוע. הדבר בודאי נכבד לנסות"

כרך ב', אגרת תרסד: 2. לברון, בכ"ז בשבט, בשליחות קהילת קייב והרב אהרונסון: מנדל ביליס, שנפל קרבן לעלילת הדם, עלה לארץ באמצעים מועטים. הרב קוק מבקש מן הברון לבסס את מצב משפחתו, כדי שלא יצטרך לעזוב את הארץ.

"וכאשר האומלל, מר ביליס הנזכר, נפל לקרבן בעד האומה כולה"

כרך ב', אגרת תרסו: 3. לצעירי ירושלים, בני ישיבות שרצו לעסוק בבניין הארץ, בכ"ח בשבט: אף שהרב קוק לא הצליח להיפגש שוב עם הברון אחרי הפגישה בראשון לציון, הוא מחזק אותם שלא יסוגו ממחשבתם, כי ביום שתלמידי חכמים יעלו לעבודת האדמה יחל להופיע אור חדש.

"אע"פ שלא השיגה ידי להתראות שנית עם כבוד הברון, אחר הראיון של ראשון-לציון"

> בסיור בירושלים עלה הברון להר הבית. הידיעה הגיעה אל הרב קוק כשהכין עם הרב הורוויץ חוברת על מסעם בגליל.

כרך ב', אגרת תרעז: 4. לרב הורוויץ, בכ"ו באדר: הקדמה לחוברת על המסע. טוב להזכיר את מסע הברון, אף שלבו של הרב קוק נמחץ מפני שהברון עלה למקום המקדש, וביותר משום שאיש לא העיר לו. ובכל זאת הברון לא הפסיד את ערכו כמייסד היישוב.

"פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על כל מליונים של ישובים מעשיים"

מה קרה אחר כך

כמה חודשים אחר כך פרצה מלחמת העולם הראשונה, והקשר עם הברון נותק. הרב קוק, שיצא באותו קיץ לאירופה, נתקע בה לשנות המלחמה. את הברון פגש הרב קוק שוב כעבור עשר שנים, בפריז, בשובו מאמריקה, ואז ביקש ממנו להפסיק את נסיעת הרכבת לפתח תקווה בערבי שבתות.

מה מלמדת הפרשה

לנצל את השעה. גם בלי "דרך ידוע" להגיע אל הברון, "הדבר בודאי נכבד לנסות" (כרך ב', אגרת תרנו).

התורה והאדמה. ביום שבני ישיבות יעסקו "בעבודת התחיה המעשית", החיים הטבעיים "יוציאו מן הכח אל הפועל את כל אוצרות הסגולה" (כרך ב', אגרת תרסו).

קדושת המקום מעל הכול. "פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על כל מליונים של ישובים מעשיים", ובכל זאת הברון "לא הפסיד בכ"ז את ערכו הגדול בתור מיסד הישוב" (כרך ב', אגרת תרעז).

הרב שלמה אבינר על הפרשה

הרב אבינר מביא את דברי הרב קוק על עליית הברון רוטשילד להר הבית: "פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על כל מליונים של ישובים מעשיים" (כרך ב', אגרת תרעז). הוא מביא זאת כדוגמה לכך שגם זכויות עצומות אינן מכשירות פגיעה בקדושה. ועם זאת, באותה אגרת כתב הרב קוק שהברון לא הפסיד את ערכו הגדול כמייסד היישוב, ושהמעשה נעשה בשגגה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

נוסח האגרות – עם ביאור

4 האגרות שבפרשה, לפי הסדר, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות:
בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' שבט תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

כדאי לנסות לשוחח עם הברון רוטשילד בבואו, והרב קוק מבקש שהורוויץ יבוא או ישלח את הרב ידלר. הרב קוק שואל על ספר תורה לעתלית, ומספר שד"ר יפה אינו מתנגד למקווה שם, בתנאי שיהיה בפיקוחו. הבימה בזכרון יעקב סודרה כשורה.

עיקרי הדברים

- פגישה עם הברון.
- מקווה בעתלית.
- בימה בזכרון יעקב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' שבט תרע"ו[4]

כ'[5] ידי"נ[6] הרב המאוה"ג[7], רב פעלים, אוצר נחמד לתורה ולתעודה, מוהר"י[8] בנימין הלוי שליט"א[9] איש הורוויץ,

שלו'[10] רב.

ע"ד[11] האפשרות לבא בשיחה עם הברון [הברון אדמונד דה רוטשילד, שביקר אז בארץ] נ"י[12] בבואו הנה, עדיין אין לי דרך ידוע. הדבר בודאי נכבד לנסות. חושב אני שראוי שהדרת כ' יבא הנה אי"ה[13] ביום א' הבעל"ט[14], וכדאי לשבת בשביל כך איזה ימים או אפילו שבוע שלם ואם אי אפשר למר להתעכב כ"כ[15], חושב אני שיבא הר"ב[16] ידלר נ"י, או איזה איש אחר חרוץ ומוחזק לנו בכשרות ואומן לב למטרתנו הקדושה להטבת החינוך, וכשתהיה נחוצה הופעת כת"ר[17] נתלגרף אי"ה.

מה נעשה בדבר הס"ת[18] לתרומיה היצא הדבר אל הפועל למועד המובטח? בא לידי מכתב תודה על החותם והנדפסים.

מד"ר[19] יפה הגיעני מכתב שאינו מתנגד למקוה שם, רק שתהי'[20] תחת השגחתו

מה נעשה עם הרשימות. הלא גם שלי מסרתי לרב"י[21] ואין אומר ודברים

הבימה בזכרון-יעקב ב"ה על מכונה בכשרות ת"ל[22].

איש לרעהו נאמר חזק ודי אתנו, בעד עמנו ובעד ערי אלהינו.

בכבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[23] באה"ר[24] להריח"ז[25] [הרב יוסף חיים זוננפלד, מראשי היישוב הישן בירושלים] שליט"א, צרור המור דו"ל[26].

הנ"ל[27]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
5. כ' - כבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. ע"ד - על דבר
12. נ"י - נרו יאיר
13. אי"ה - אם ירצה השם
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. כ"כ - כל כך
16. הר"ב - הרב רבי שם שמתחיל באות ב (כגון בנימין / ברוך / בצלאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. כת"ר - כבוד תורתו
18. הס"ת - הספר תורה
19. מד"ר - מדרש רבה
20. שתהי' - שתהיה
21. לרב"י - שם אדם - דורש פענוח
22. ת"ל - תודה לא-ל
23. ד"ש - דרישת שלום
24. באה"ר - באהבה רבה
25. להריח"ז - להרב יחיאל ז... - שם אדם
26. דו"ל - דודי לי ("צרור המור דודי לי")
27. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרסד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז שבט תרע"ד - יפו **נמען:** הברון אדמונד דה רוטשילד

בשליחות קהילת קייב והרב אהרונסון, הרב קוק מבקש מהברון לבסס את מצבו של מנדל ביליס, 'קרבן בעד האומה', שעלה לארץ באמצעים מועטים אחרי שנאלץ לעזוב את קייב מחשש 'המאה השחורה'. ביליס ישר ואוהב עבודה.

עיקרי הדברים

- בקשה לביליס.
- 'קרבן בעד האומה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז שבט תרע"ד[4]

הדרת הוד אדוננו הברון עדמונד רותשילד [הברון אדמונד דה רוטשילד, "הנדיב הידוע", תומך המושבות בארץ ישראל] נ"י[5],
ברכה וכבוד בלי די.

אדוננו הנשא והמרומם,

הנני מוכרח לפנות אל הדרת כבודך בבקשה, אשר נשלחתי מאת העדה הידועה בישראל, קיוב, ע"פ[6] תלגרם של הרב אהרנזון [הרב שלמה אהרנזון, רבה של קייב, ולימים רבה הראשי של תל אביב] משם. זאת העיר אשר סבלה הרבה מהעלילה הידועה, אשר שונאי ישראל ברוסיה עוללוה על עמנו, ולקרבן נפל האיש הידוע בשמו מנדיל ביליס, [מנחם מנדל ביליס, יהודי מקייב שהואשם בעלילת דם וזוכה במשפטו בחשוון תרע"ד] זה האומלל אשר נענה זמן רב במאסר קשה, ואחרי אשר יצא חפשי, וצדקו, יחד עם הצדק של אומתנו, נתגלה, הנה הוא עדיין במצב של סכנה מפני בעלי "המאה השחורה" [ארגונים לאומניים אנטישמיים ברוסיה הצארית] שונאינו בנפש, ועל כן הוכרח לעזוב את עיר מגורו קיוב, ואת משרתו אשר ממנה התפרנס בעמלו בכבוד, ובא לארץ ישראל באמצעים פעוטים. וכאשר האומלל, מר ביליס הנזכר, נפל לקרבן בעד האומה כולה, ורדיפות שונאי עמנו בכלל הם, הם אשר מררו את חייו והרסו את מצבה מציעים אנשים הגונים, וביניהם הרב אהרנזון הנזכר מקיוב, שנבקש מחסד הוד מעלת הברון שיחיה, שיפנה ברב חסדו אל העלוב הזה, ויצוה בטובו לכונן את מצב משפחתו, בשבתו בארץ ישראל, והאיש ישר הוא ואוהב עבודה ורוצה לעבוד.

נקוה שחסד הוד הברון יסמכהו, לצוות לפקידיו לבסס את המצב של האומלל הלאומי שלנו, למען לא יהיה מוכרח לעזוב את ארץ ישראל, אחרי אשר בא לקבוע מושבו בה, ע"י[7] קולוניזציון. זאת היא, אדוננו הברון, הצעת שליחותי, שאני מוסרה לפני הוד כבודו, בשם שולחי, והנני בזה משתחוה מרחוק בהודאה ליפעת כבודו וחותם בברכה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. נ"י - נרו יאיר
6. ע"פ - על פי
7. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח שבט תרע"ד - יפו **נמען:** צעירי ירושלים (בני ישיבות שרוצים להתיישב)

הרב קוק מחזק את הצעירים בני הישיבות שרוצים לעסוק בבניין הארץ. ביום שת"ח 'יינקו מהמקור האלוהי' ויעלו לאדמה, יזרח אור חדש. בלעדיהם הצורה הרוחנית מיטשטשת 'מאפס חומר מוצק', ובעלי החומר רואים בבעלי הצורה רק חולשה. 'החיים הטבעיים הישרים' בעבודה יוציאו לפועל את 'אוצרות הסגולה' שבהם, והם יעמדו בראש התחייה.

עיקרי הדברים

- ת"ח לעבודה המעשית.
- צורה בלי חומר מיטשטשת.
- עבודה מוציאה את הסגולה.
- בראש התחייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח שבט תרע"ד[4]

חביבי-לבבי היקרים, צעירי עיר עז לנו, [צעירי ירושלים ("עיר עז לנו", ישעיהו כו, א), בני ישיבות שביקשו לעסוק בעבודת האדמה] אשר אור חיים נגה בלבם לעסוק בבנין ארץ ד' הנשמה, ד' עמם ויעלו מעלה מעלה.

אחי החביבים, אע"פ[5] שלא השיגה ידי להתראות שנית עם כבוד הברון, [הברון אדמונד דה רוטשילד, שביקר בארץ] אחר הראיון של ראשון-לציון, בכ"ז[6] הנני מוצא לנכון לפני לחזק את ידכם, בשם ד' אל תסוגו אחור ממחשבתכם הגדולה, אדירת-התוצאות לכל-ערכי-תחייתנו, לעת-פלאות הזאת אשר פקד ד' את עמו ואת ארצו, אין ספק אצלי, כי ביום אשר תלמידי-חכמים יקרים שכמותכם, אמוני הישיבות הקדושות, אשר זיו חיים רוחניים, בקדושה ואמונת-אומן, יחד עם אהבת האומה והארץ, ינקתם משחר טל ילדותכם, מהמקור האלהי-הבלתי-פוסק, המחיה את זרמי-נביעתו בכל עת, "חדשים לבקרים רבה אמונתך", [איכה ג, כג] אשר אתם תשאו את ידיכם קודש לשוב ולהתקרב אל אדמתנו, אשר רוחקנו ממנה בעונינו עדנים ותקופות - ביום ההוא אור חדש יחל להופיע על ציון ועל כל מקראיה, על התחיה הנשואה על כל פה ולשון, באין עוד צורה הגונה לגולמה הגדול ממקור ישראל. והצורה הרוחנית הנאדרה-בקודש, החיה בקרבנו מאור תורה ואמונת-אומן, הולכת היא ומתטשטשת, מאפס חומר מוצק לרגליה, הנותן לה מהלכים בחיים עלי אדמות, ומתוך כך רואים בעלי-החומר, עסקני התחיה בצדדיה החיצונים, בבעלי הצורה, ובאור הקודש כולו, רק חולשה ורפיון, והנה הם הולכים ומתרחקים, הולכים ועוזבים ועם-זה נעזבים ממקור-החיים, אשר רק הוא יחיינו לעולמים.

ואין עצה ואין תחבולה בזה, אחי החביבים, להציל אותנו ואת דורותינו, להציל את זיו העליון ההולך ומאיר בהר-קודש, שלא יועם אורו, כי-אם כשנצרף אל כל עבודתנו בקודש את עצת-ד' המפעמת

ברוחכם הטהור והער, שיחלצו חלק מבני-תורה הגונים וחשובים, בעלי מדות טובות וצנועים, ברוח גבורה וקנאה, לעסוק בעבודת התחיה המעשית.

החיים הטבעיים הישרים, המשוקים מלשד טל-קודש בארצנו הקדושה, ההולכים ומתחזקים ע"י[7] השפעת העבודה, החיים של חלוץ-עצמות ["ועצמותיך יחליץ" (ישעיהו נח, יא), חיזוק הגוף] והרחבת-הרוח אשר יבאו בגללם, הם יוציאו מן הכח אל הפועל את כל אוצרות הסגולה הנפלאים, הגנוזים וחבוים עמוק עמוק ברוחכם הגדול והנכבד, ואתם ובניכם תעמדו לנס-עולם בראש תנועת-התחיה המתנוססת בארץ כעת חיה, ולמופת תהיו לרבים. גבורי-כח וגדולי-נשמה מכם ובכם יקומו, והכל יודו בגדלכם, וברכת-ד' אשר תהיה עליכם ועל צאצאיכם מהררי-ציון, היא תתוה תו של חיים [על פי יחזקאל ט, ד] דשנים וערננים על כל ישובנו בקודש, הישן והחדש גם יחד.

חזקו ואמצו, והיו לבני-חיל, [שמואל א יח, יז] ותשועת-ד' תשגבכם.

אל תפסיקו את עבודת התעוררות הרוח ביניכם-לבין-עצמכם ואת העבודה להעיר ולעורר את כל החוגים שהיכולת בידם, ברוח הגון ומכובד וענות-צדק ובידיעה הגונה בערככם הנכבד ובערך הכללי אשר לישראל משאיפתכם החשובה. ואני בעניי הנני מוכן לשרת אתכם, עד מקום שיכלתי הקטנה מגעת, וצור ישראל יהיה עם ידינו ועם פינו.

בברכה עמוקה, לגבורה ולקדושה, בכבוד וחבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. אע"פ - אף על פי
6. בכ"ז - בכל זאת
7. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אדר תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

הרב קוק שולח הקדמה לחוברת על מסע הגליל, ומבקש לשמור על 'הצורה הידידותית' גם באנחה על הפרצות. אפשר להזכיר את מסע הברון, אף שהרב קוק נמחץ לשמוע שהברון עלה להר הבית ואיש לא הזהירו. 'פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו עולה על כל מיליונים של ישובים מעשיים', אבל הברון לא הפסיד את ערכו כמייסד הישוב, וה' יכפר.

עיקרי הדברים

- הקדמה לחוברת המסע.
- צורה ידידותית.
- עליית הברון להר הבית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו אדר תרע"ד[4]

שלו'[5] רב לכבוד רב חביבי הרב המאוה"ג[6] אוצר תו"י[7], כליל תפארת רב פעלים מו"ה[8] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א[9]

אחדשה"ט[10] באה"ר[11],

יקבל בזה כת"ר[12] קיצור דברים בתור הקדמה לחוברת. [כוונתו לחוברת על "מסע הרבנים" למושבות]

אם ימצא כת"ר וחברינו במסע [מסע הרבנים למושבות הגליל והשומרון, שנערך אז] להוסיף ע"ז[13] דברים מה טוב, ובלבד שלא לטשטש את הצורה הידידותית הבולטת גם מתוך האנחה על כל הפרוץ. [על כל הפרצות במצוות] [שראו במושבות] כי בודאי רק דרך קודש זה, שאור חסד ד' מאיר בו, הוא דרך האמת, דרך תורת חיים ואהבת חסד אשר נטע ד' בקרבנו.

טוב מאד לצרף דברים ע"ד[14] מסעו של הברון. [על דבר ביקורו של הברון אדמונד דה רוטשילד בארץ] אע"פ[15] שלבי נמחץ מאד, מפני חה"ש[16] של היותו במקום המקדש, [מפני חילול השם שבכניסתו להר הבית] וביותר על מה ששום איש לא העיר אותו שהוא דבר האסור. [דבר אסור] פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על כל מליונים של ישובים מעשיים ואע"פ[17] שלא הפסיד בכ"ז[18] את ערכו הגדול בתור מיסד הישוב, ובשוגג או בדרך מי שהכל הוא בשגגה בא מעשה לידו, [הוא עשה זאת בשגגה, או כמי שאינו יודע, שמעשהו נחשב כולו שגגה] וד' הטוב יכפר [דברי הימים ב ל, יח] ויקח טוב. [הושע יד, ג]

והנני בזה ידי"ע[19] דוש"ת[20] מצפה לתשועת ד' על עמו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שלו' - שלום
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. תו"י - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. ע"ז - על זה
14. ע"ד - על דבר
15. אע"פ - אף על פי
16. חה"ש - החיים והשלום
17. ואע"פ - ואף על פי
18. בכ"ז - בכל זאת
19. ידי"ע - ידידו עוז
20. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו